

Z badań wynika, że uczniowie niepełnosprawni intelektualnie w stopniu lekkim, bez względu na poziom kształcenia, w którym uczestniczą (podstawowy i ponadpodstawowy), są aktywnymi użytkownikami sieci. Prawie co drugi dysfunkcyjnie korzysta z internetu; z czego co szósty wykazuje symptomy uzależnienia od sieci, a co czwarty – jest zagrożony tym zjawiskiem.

CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA PROBLEMOWEGO UŻYWANIA INTERNETU PRZEZ MŁODZIEŻ UCZĄCĄ SIĘ Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W STOPNIU LEKKIM

*Ewa Krzyżak-Szymańska, Andrzej Szymański
Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach*

Wprowadzenie

Współczesne młode pokolenie powszechnie korzysta z nowych technologii cyfrowych, a w szczególności z zasobów internetu. Jego życie codzienne nie tylko oscyluje wokół różnych urządzeń i usług cyfrowych, ale w dużej mierze ulokowane jest w cyfrowym ekosystemie. To w nim odbywa się rozwój jednostki i przebiega proces socjalizacji. Takie cechy, jak: płeć, miejsce zamieszkania, status społeczny czy poziom i rodzaj niepełnosprawności nie odgrywają już decydującego wpływu na dostęp do cyfrowego świata i coraz rzadziej w tych obszarach możemy mówić o wykluczeniu cyfrowym.

Badacze, zmierzając do określenia zagrożeń, jakie niesie cyfrowy świat dla rozwoju dzieci i młodzieży, od kilku lat prowadzą badania mające na celu scharakteryzowanie zjawiska korzystania z nowych technologii cyfrowych przez dzieci i młodzież. Przedsięwzięcia te wskazują na wiele zagrożeń ze strony sieci, w tym m.in. na nadużywanie internetu, które może skutkować wystąpieniem nałogu (uzależnienia) technologicznego (Krzyżak-Szymańska, 2018).

Mimo że problemowe korzystanie z internetu¹ wprost nie zostało ujęte w klasyfikacjach chorób (DSM-5, ICD-10 czy ICD-11)², to naukowcy starają się egzemplifikować konkretne symptomy jego występowania. Dodatkowo, od kilku lat toczy się debata, czy nałogowe (problemowe) korzystanie z sieci można identyfikować jako uzależnienie behawioralne, czy można traktować go jako osobną jednostkę zaburzeń, czy wreszcie, czy można wskazać, że jest to konsekwencja innych zaburzeń, np. kontroli impulsów czy ADHA. Prekursorka

badania w zakresie uzależnienia od internetu – K. Young, wzorując się na kryteriach patologicznego hazardu, wskazała na osiem kryteriów występowania tego uzależnienia:

1. Zaabsorbowanie siecią.
2. Potrzeba spędzania coraz większej ilości czasu w internecie.
3. Nieudane próby ograniczania czasu i częstotliwości korzystania z sieci.
4. Symptomy odstawienne w sytuacji, gdy występuje brak dostępu do internetu.
5. Problemy z właściwym zagospodarowaniem czasu.
6. Trudności w funkcjonowaniu społecznym.
7. Zaniżanie czasu spędzanego na aktywnościach online.
8. Modyfikacja nastroju poprzez korzystanie z sieci (Young, 2017).

Biorąc pod uwagę powyżej opisane problemy dotyczące jednoznacznego określenia symptomów problemowego korzystania z internetu, próbuje się oceniać skalę zjawiska zarówno w przestrzeni makro-, jak i mikrospołecznej. W populacji generalnej polskich uczniów szacuje się, że problem nałogowego korzystania (uzależnienia) z internetu dotyczy od około jednego do kilku procent tej grupy, w zależności od przyjętej metodologii badań i zastosowanego narzędzia pomiarowego. Na przykład w badaniach prowadzonych przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę w 2019 roku wśród uczniów w wieku 12-17 lat stwierdzono, że prawie 12% badanych dysfunkcyjnie korzysta z sieci, w tym 0,5% z nich ma symptomy uzależnienia, a 11,4% jest zagrożonych tym zjawiskiem (Makaruk i in., 2019). Ze względu na stały

i dynamiczny rozwój nowych technologii cyfrowych zjawisko to wymaga ciągłego monitorowania i charakteryzowania jego zmian – zarówno jakościowych, jak i ilościowych.

W dotychczasowych opisach analizowanego zjawiska brak jest badań odnoszących się do używania nowych mediów przez uczniów niepełnosprawnych intelektualnie. Natomiast te, które przeprowadzono, obejmują przede wszystkim osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi i skupiają się na utrudnieniach w dostępie do sieci lub korzyściach, jakie daje TIK niepełnosprawnym użytkownikom (Seale & Chadwick, 2017). Wobec braku badań z przedmiotowej tematyki należy zwrócić uwagę na badania zjawiska nadużywania internetu w grupie młodych dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim prowadzonych przez C. Jenaro (Jenaro i in., 2018). Aby określić poziom nadużywania internetu, w badaniach tych wykorzystano testy przesiewowe. Takie podejście do problemu pozwala w bardziej przejrzysty sposób przyjrzeć się zjawisku. Ustalono w nich, że 27,3% badanych niepełnosprawnych i 7,8% pełnosprawnych miało symptomy nałogowego używania internetu (w tym 9,3% niepełnosprawnych i 1,4% pełnosprawnych posiadało symptomy uzależnienia). W polskich warunkach badań takich nie prowadzono, co stało się przyczynkiem do zaprogramowania i zrealizowania poniżej prezentowanych badań.

Wyniki badań

Założenia organizacyjne i metodologiczne badań

Badania pt. „Charakterystyka zjawiska problemowego używania internetu oraz telefonu komórkowego przez młodzież uczącą się z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim” zrealizowała Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach w ramach projektu badawczego, współfinansowanego przez Fundusz Rozwiązywania Problemów Hazardowych (umowa nr 360/HE/2018 oraz nr 8/HEK/2019). Jednocześnie realizowane badania mieściły się w ramach zadania 5.5. Narodowego Programu Zdrowia, obejmującego między innymi badania naukowe dotyczące uzależnień behawioralnych. Zrealizowano je w 2019 roku. Objęły one swym zasięgiem szkoły specjalne z województwa śląskiego i opolskiego, które spełniały warunki założone w projekcie (między innymi uwzględniono zgodę dyrektora placówki na przeprowadzenie badań), a konkretnie

uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim³ na poziomie:

- kształcenia podstawowego – tj. uczniów uczęszczających do VII lub VIII klasy szkoły specjalnej oraz III klasy gimnazjum specjalnego i
- kształcenia ponadpodstawowego – tj. uczniów klas I i II branżowej szkoły pierwszego stopnia oraz III klasy zasadniczej szkoły zawodowej specjalnej.

Projekt miał na celu między innymi scharakteryzowanie zjawiska problemowego używania internetu przez młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, uczącą się w ramach szkolnictwa specjalnego.

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. W jej ramach wykorzystano technikę ankiety. Kwestionariusz ankiety obejmował pytania z zakresu specyfiki używania przez badanych uczniów nowych technologii cyfrowych, znajomości zagrożeń w sieci, kontroli rodzicielskiej w obszarze używania przez respondentów nowych mediów oraz zawierał pytania o dane socjodemograficzne osoby badanej.

Ponadto w badaniach zastosowano test przesiewowy IAT autorstwa K. Young (Test Problemowego Używania Internetu, Young 1998) w polskiej adaptacji Fundacji Dzieci Niczyje (obecnie Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę). Był on podstawą określenia skali problemowego korzystania z internetu w badanej próbie. W ramach realizowanej koncepcji badań test ten poddano procesowi walidacji, tak aby był on adekwatny do pomiaru zjawiska w grupie uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim.

Metodologia badania, przygotowane narzędzia badawcze oraz procedura badania zostały przedłożone do oceny Komisji Bioetycznej funkcjonującej przy Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach i dopuszczone do użycia.

Próba badawcza

Badania właściwe objęły 66 szkół specjalnych. Próbę badawczą stanowiła młodzież w wieku od 12 do 21 lat. Dobór osób do próby był całościowy. Łącznie w badaniu udział wzięło 1463 uczniów, w tym 746 ze szkoły specjalnej podstawowej i gimnazjum specjalnego oraz 717 uczniów z branżowej szkoły I stopnia i zasadniczej szkoły zawodowej specjalnej (patrz tabela 1).

Analizując uzyskane dane w badanej próbie, do szkoły podstawowej i gimnazjum uczęszczało 330 dziewcząt i 416 chłopców. W przypadku branżowej szkoły I stopnia i zasadniczej szkoły zawodowej grupa ta stanowiła odpowiednio 314

Tabela 1. Liczba badanych uczniów z podziałem na typ placówki edukacyjnej.

Liczba uczniów	N	%
Szkoła podstawowa i gimnazjum	746	51,0
Branżowa szkoła I stopnia i szkoła zawodowa specjalna	717	49,0
Ogółem	1463	100,0

Źródło: Obliczenia własne.

uczennic i 403 uczniów. W obu typach placówek dziewczęta stanowiły 44%, a chłopcy 56% badanej populacji.

Respondenci to głównie uczniowie mieszkający w miastach (72,3%). Ponad połowa respondentów (55,7%) wychowuje się w rodzinie pełnej. Badani uczniowie to osoby, które z reguły posiadają rodzeństwo. W ogólnej próbie tylko 16,5% ankietowanych osób było jedynakami. Analizując sytuację zawodową rodziców, stwierdzono, że co piąty rodzic (20%) nie pracuje.

Inicjacja technologiczna

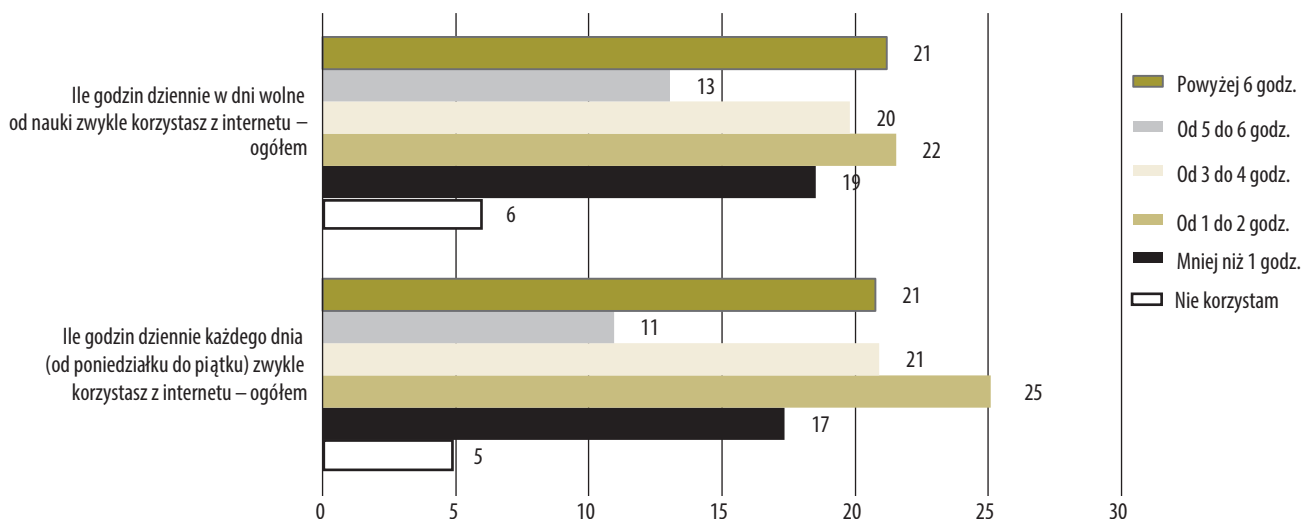
Pierwsze kroki w sieci mają duże znaczenie w rozwoju uzależnienia technologicznego, szczególnie wtedy, gdy młody człowiek nie jest właściwie przygotowany do samodzielnego penetrowania zasobów online. W przypadku uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim szkoła realizuje taką samą podstawę programową w zakresie kompetencji cyfrowych jak w przypadku uczniów pełnosprawnych.

W ramach badań sprawdzono, kiedy przedstawiciele badanej grupy rozpoczynają samodzielne korzystanie z sieci. Ustalono, że w przypadku internetu badany uczeń rozpoczyna samodzielne korzystanie z niego w wieku 11 lat i 2 miesięcy. Widać też, że uczniowie dysfunkcyjnie korzystający z sieci znacznie wcześniej podejmują samodzielne kroki w sieci (w wieku 10 lat i 4 miesięcy) niż badani funkcyjnie z niej korzystający (w wieku 11 lat i 1 miesiąca). Ponadto stwierdzono, że uczniowie uczący się w szkole ponadpodstawowej specjalnej mieli istotnie statystycznie wyższy wiek inicjacji (11 lat i 7 miesięcy) niż uczniowie z poziomu specjalnego kształcenia podstawowego (10 lat i 7 miesięcy).

Czas i miejsce korzystania z sieci przez respondentów

Jednym z symptomów nałogowego korzystania z internetu jest czas korzystania z tego medium. Dlatego też w badaniach ustalono, ile godzin dziennie (w dni powszednie i w czasie wolnym od nauki) uczniowie korzystają z sieci. Dane w tym zakresie prezentuje rys. 1.

Jak wynika z zebranych danych, co trzeci badany uczeń zarówno w dni nauki, jak i dni wolne od szkoły przeznaczają ponad 5 godzin dziennie na korzystanie z sieci. Podczas podjętych analiz nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic pomiędzy uczniami szkoły podstawowej i uczniami szkoły ponadpodstawowej w zakresie czasu przeznaczanego na świat online. Natomiast różnice takie stwierdzono (zarówno w ciągu dnia powszedniego, jak i dni wolne od nauki) pomiędzy uczniami mieszkającymi w mieście

Rys. 1. Czas poświęcony przez respondentów w dni powszednie i święta na używanie internetu (%).

Źródło: Badania własne.

a uczniami mieszkającymi na wsi. To uczniowie mieszkający w mieście korzystają dłużej z internetu niż ich rówieśnicy mieszkający na wsi.

Statystycznie istotny związek stwierdzono także między uzyskanym przez respondenta ogólnym wynikiem testu IAT a liczbą godzin przeznaczanych na użytkowanie sieci zarówno w dni nauki, jak i w dni wolne od niej.

Badana grupa młodzieży niepełnosprawnej tak jak młodzież pełnosprawna jest pokoleniem mobilnym, w którym prym w korzystaniu z sieci wiedzie telefon komórkowy (smartfon). Badani deklarują, że najczęściej łączą się z siecią przebywając w domu za pomocą telefonu komórkowego (61% badanych). 19% uczniów wykorzystuje do tego celu laptop, a 11% komputer stacjonarny. Natomiast 3% uczniów deklaruje korzystanie z sieci poprzez konsolę do gier, a pozostali stosują do tego celu inne urządzenia, np. tablet. Zauważono, że w sytuacji, gdy respondenci wychodzą z domu, nie zmieniają swoich preferencji co do najbardziej użytecznego narzędzia do korzystania z sieci, tj. telefonu komórkowego. 75% z nich właśnie tak traktuje smartfon, 9% korzysta z innych urządzeń, łącząc się z siecią poza domem, a 16% nie podejmuje w ogóle żadnej aktywności online.

Jak wynika z zebranych danych, uczniowie szkoły ponadpodstawowej (81%) istotnie statystycznie częściej niż uczniowie szkoły podstawowej (69%) wskazują telefon komórkowy w przypadku wyboru urządzenia do łączenia się z siecią poza domem.

Dodatkowo, analizując związek płci z najczęstszym wyborem urządzenia do łączenia z siecią, wskazać należy na występowanie istotnie statystycznego (choć słabego)

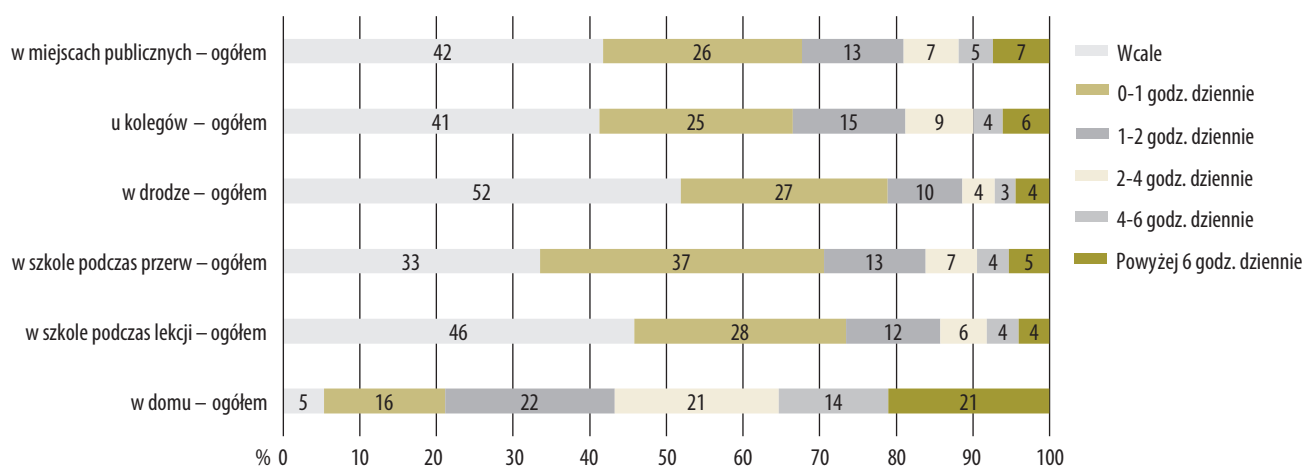
związku pomiędzy wyborem urządzenia do łączenia się z internetem w domu. Dziewczęta (71%) częściej niż chłopcy (53%) do tego celu wybierają telefon komórkowy. Natomiast chłopcy (21%) częściej niż dziewczęta (16%) korzystają z laptopa.

W sytuacji przebywania respondentów poza domem nie stwierdzono istotnego statystycznie związku między wyborem urządzenia do łączenia z siecią a płcią badanego. Co ciekawe, miejsce zamieszkania respondenta, tj. wieś lub miasto, nie miało istotnego statystycznie związku z rodzajem wybieranego przez badanego ucznia niepełnosprawnego urządzenia do łączenia z siecią.

W ramach badań dodatkowo określono miejsca, w którym badani uczniowie najwięcej czasu spędzają na korzystaniu z sieci.

Największe zaangażowanie czasowe w korzystanie z sieci obserwuje się w środowisku domowym. Tylko 5% badanych w ogóle nie korzysta z sieci w domu, 38% przeznaczają na sieć 2 godziny dziennie, 35% respondentów spędza online od 2 do 6 godzin, a 21% badanych poświęca ponad 6 godzin dziennie na aktywności w sieci. Kolejnym miejscem, w którym młodzież chętnie korzysta z internetu, łącząc się z nim za pomocą smartfona – jest szkoła. Tylko co trzeci badany uczeń szkoły specjalnej nie korzysta z sieci podczas przerw, a co drugi nie robi tego podczas lekcji. Badani uczniowie nie stronią również od mobilnego internetu w drodze do szkoły – 48% z nich umiła sobie ten czas korzystaniem z sieci. Ponadto ponad połowa badanych deklaruje, że wychodząc do kolegów, będąc w ich towarzystwie, przebywając w różnych miejscach publicznych – korzysta z internetu.

Rys. 2. Czas korzystania przez respondentów z internetu w ciągu dnia w określonych miejscach (%).

Źródło: Badania własne.

Aktywności online badanych

Prowadzone badania dowiodły, że dzieci i młodzież niepełnosprawna w stopniu lekkim powszechnie korzystają z różnorodnych aktywności online. Najczęściej (codziennie lub prawie codziennie) odwiedzają serwisy społecznościowe (61% badanych), słuchają muzyki online (59% respondentów), komunikują się ze znajomymi (58% uczniów) czy przesyłają wiadomości (56% badanych). Natomiast najrzadziej (w tej kategorii analitycznej) respondenci przeglądają strony i serwisy związane z seksem (11% respondentów), prowadzą własny blog lub stronę internetową (11% badanych) oraz czytają różnego rodzaju wiadomości w sieci (12% uczniów). Dane z analizowanego obszaru prezentuje rys. 3.

Z badań wynika, że badani uczniowie szkół specjalnych na poziomie ponadpodstawowym istotnie statystycznie częściej korzystają z zasobów sieci niż ich młodszy koledzy ze szkoły podstawowej. Widoczne różnice stwierdzono przede wszystkim w zakresie wykorzystywania sieci do:

- Odrabiania zadań szkolnych oraz do nauki. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 31% uczniów szkoły podstawowej i 36% uczniów szkoły ponadpodstawowej.
- Przeglądania serwisów z informacjami. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie)

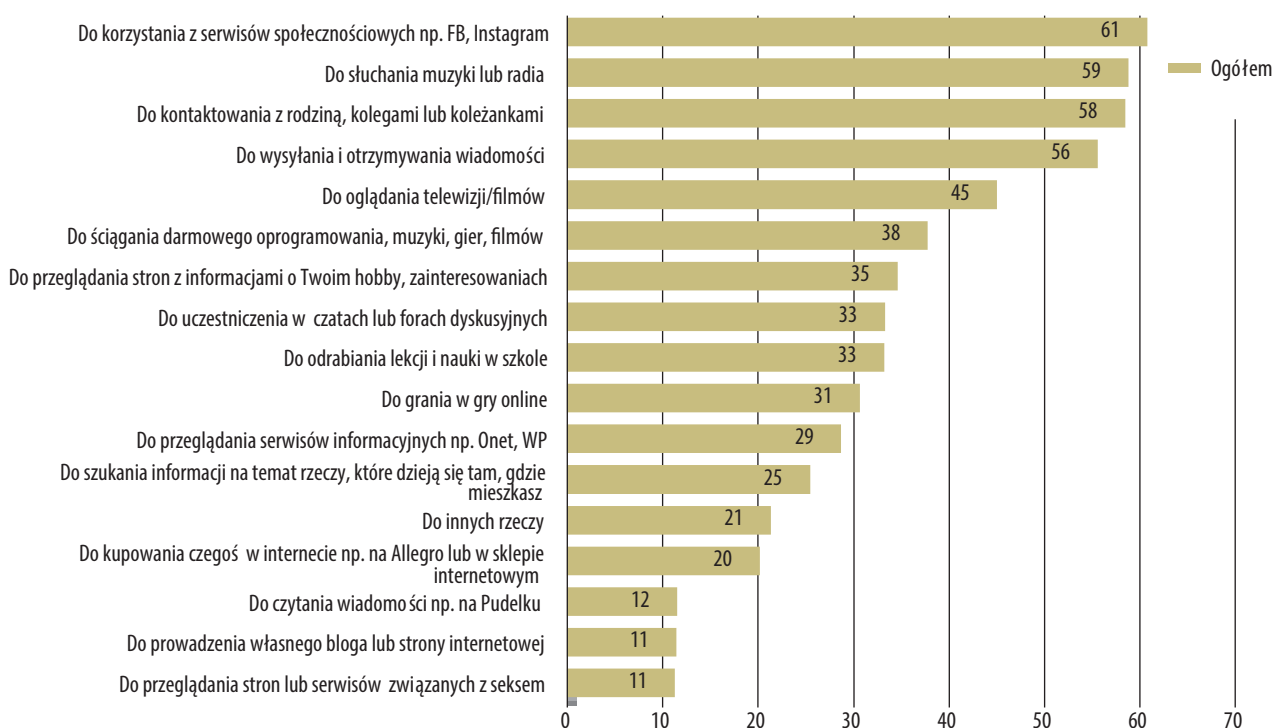
wykorzystuje 25% uczniów szkoły podstawowej i 32% uczniów szkoły ponadpodstawowej.

- Słuchania muzyki lub radia online. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 55% uczniów szkoły podstawowej i 62% uczniów szkoły ponadpodstawowej.
- Odwiedzania serwisów społecznościowych. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 59% uczniów szkoły podstawowej i 62% uczniów szkoły ponadpodstawowej.
- Przeglądania stron dotyczących swoich zainteresowań. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 31% uczniów szkoły podstawowej i 38% uczniów szkoły ponadpodstawowej.
- Szukania informacji dotyczących wydarzeń w społeczności lokalnej – najbliższym otoczeniu respondentów. Internet do tego celu (przynajmniej kilka razy w tygodniu) wykorzystuje 22% uczniów szkoły podstawowej i 29% uczniów szkoły ponadpodstawowej.

W ramach badań stwierdzono także różnice istotne statystycznie pomiędzy dziewczętami i chłopcami w zakresie następujących aktywności online:

- Grania w gry online. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 17% dziewcząt i 41% chłopców.

Rys. 3. Aktywności online badanych, które były deklarowane jako podejmowane codziennie lub prawie codziennie (%).

Źródło: Badania własne.

- Przeglądania stron lub serwisów związanych z seksem. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 8% dziewcząt i 14% chłopców.
- Korzystania ze stron obejmujących informacje o ich zainteresowaniach/hobby. Internet do tego celu (codziennie lub prawie codziennie) wykorzystuje 29% dziewcząt i 39% chłopców.

Natomiast płeć nie była zmienną istotnie statystycznie różnicującą takie aktywności online, jak: wykorzystywanie internetu do odrabiania lekcji, uczestniczenia w czatach lub forach dyskusyjnych, słuchania muzyki lub radia, oglądania telewizji lub filmów.

Na uwagę zasługuje również fakt, że stwierdzono istotne statystycznie różnice pomiędzy korzystaniem z internetu do nauki i odrabiania lekcji pomiędzy uczniami niepełnosprawnymi intelektualnie w stopniu lekkim mieszkającymi na wsi i w mieście. To uczniowie z miasta (34%) częściej niż ich koledzy mieszkający na wsi (31%) wykorzystują internet do odrabiania lekcji i nauki szkolnej.

Skala zjawiska problemowego korzystania z internetu

W badaniach zjawiska problemowego korzystania z internetu przez uczniów niepełnosprawnych intelektualnie wykorzystano test przesiewowy Internet Addiction Test (IAT) autorstwa K. Young w polskiej adaptacji Fundacji Dzieci Niczyje (obecnie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę). Test składał się z 20 itemów, a respondenci mieli

możliwość wskazania częstotliwości, z jaką obserwują u siebie wymienione w poszczególnych twierdzeniach testowych zachowania. Na podstawie ogólnego wyniku z testu IAT (od 0 do 100 pkt) wyznaczono cztery grupy użytkowników internetu:

- Właściwie korzystających z internetu (0-14 pkt).
- Wykazujących pojedyncze symptomy problemowego korzystania z internetu (15-36 pkt).
- Zagrożonych problemowym korzystaniem z internetu (37-57 pkt).
- Problemowo korzystających z internetu (58-100 pkt).

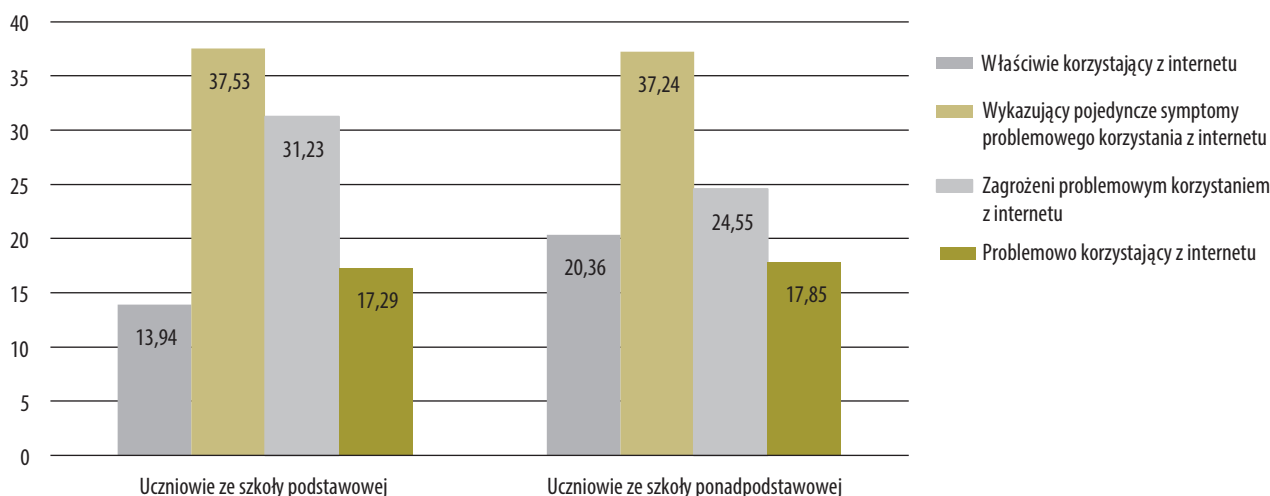
Ustalono, że ponad połowa badanych (tj. 54%) funkcjonalnie (prawidłowo) korzysta z internetu, natomiast pozostałych 46% używa go dysfunkcyjnie.

Szacowana wartość średnia testu IAT w zbiorowości badanych uczniów wynosiła 36,03 przy ocenie średniego błędnie szacunku wynoszącego 0,5658. Stąd ocena średniego względnego błędnie szacunku wynosiła 1,57%.

W badaniach oszacowano, że odsetek badanych uczniów:

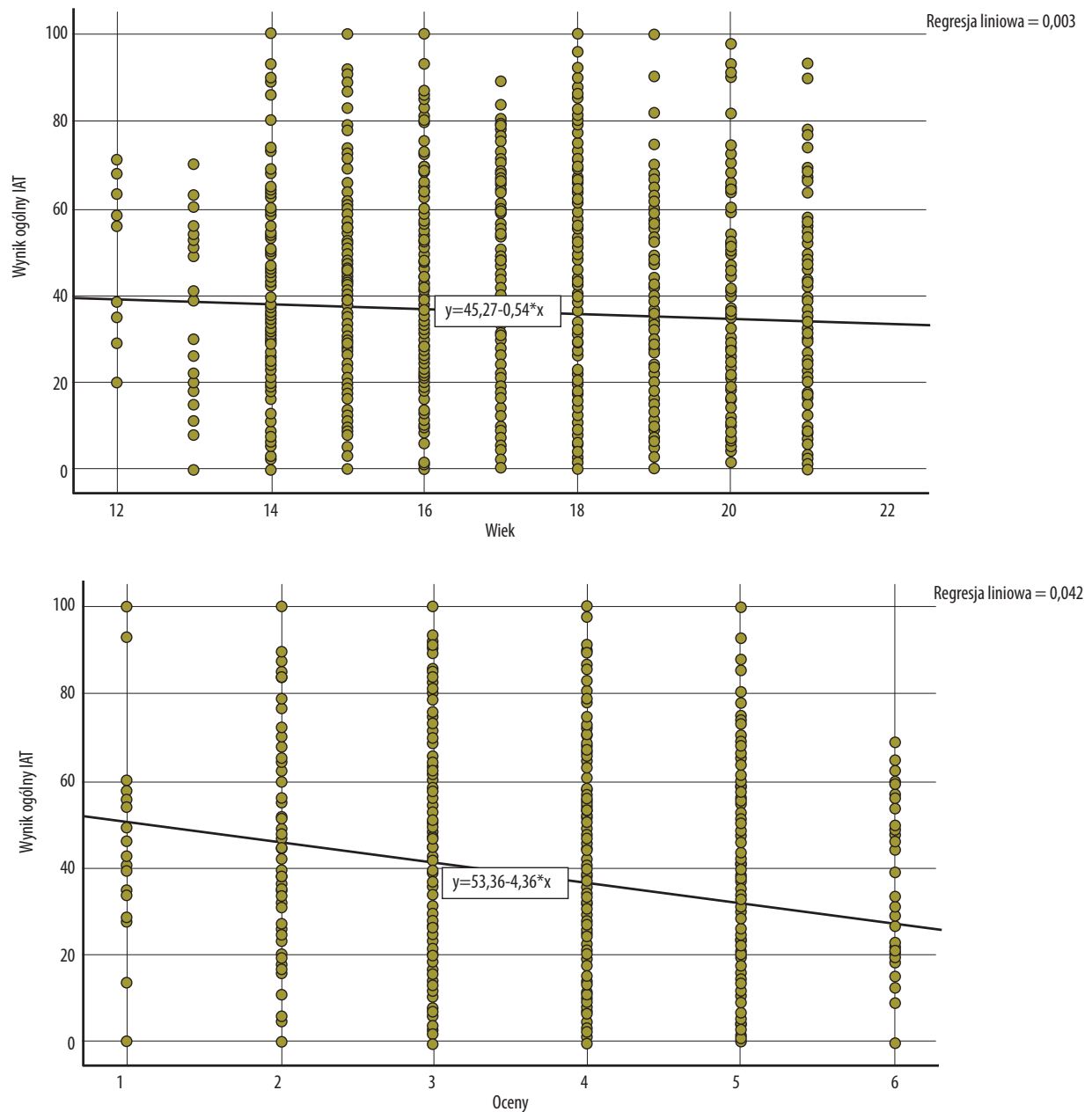
- Właściwie korzystających z internetu to 17,09% (ocena średniego błędnie szacunku: 1,85%).
- Wykazujących pojedyncze symptomy problemowego korzystania z internetu to 37,39% (ocena średniego błędnie szacunku: 1,05%).
- Zagrożonych problemowym korzystaniem z internetu to 27,96% (ocena średniego błędnie szacunku: 0,64%).
- Problemowo korzystających z internetu to 17,57% (ocena średniego błędnie szacunku: 1,00%).

Rys. 4. Oszacowanie frakcji uczniów problemowo korzystających z internetu na podstawie testu K. Young Internet Addiction Test (IAT) według płci i typu szkoły (%).

Zródło: Badania własne.

Rys. 5. Macierzowy wykres rozrzutu pomiędzy wiekiem i ocenami szkolnymi a wynikiem ogólnym testu IAT.

Źródło: Badania własne.

Ponadto ustalono, że wyniki testu IAT dla młodzieży ze szkoły podstawowej były istotnie statystycznie wyższe niż dla młodzieży ze szkoły ponadpodstawowej (rys. 4). Dodatkowo stwierdzono, że oszacowanie średniego wyniku testu u chłopców jest podobne do wyniku dziewcząt.

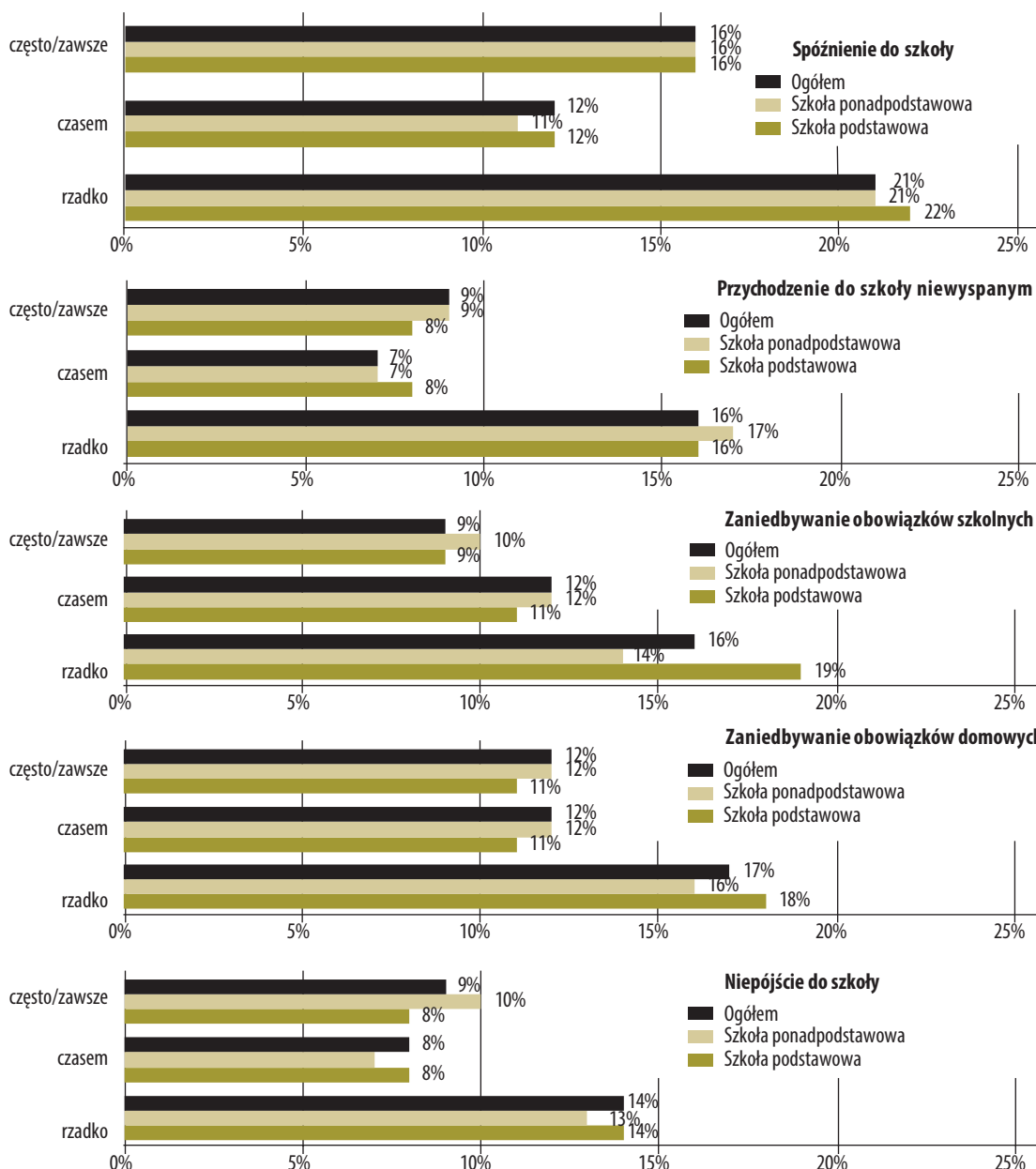
Ponadto w ramach badań stwierdzono istotną statystycznie (choć słabą) korelację pomiędzy ogólnym wynikiem testu IAT a wiekiem badanych. Ogólny wynik testu IAT wraz ze wzrostem wieku spada. Ponadto analiza wyników dała podstawy do stwierdzenia słabej, ujemnej istotnej korelacji pomiędzy wynikami IAT a ocenami szkolnymi

uzyskiwanymi przez badanych uczniów. Przy wzroście ogólnego wyniku z testu IAT oceny istotnie statystycznie pogarszały się (rys. 5).

W ramach prezentowanej koncepcji badawczej uczniowie dokonywali również samooceny w kwestii negatywnych skutków nadużywania internetu, telefonu komórkowego czy gier, które dostrzegali u siebie. Zwrócono uwagę przede wszystkim na skutki, które dotyczyły funkcjonowania społecznego badanych⁴.

Ustalono, że 9% badanych, którzy co najmniej kilka razy w tygodniu korzystają z internetu, spóźniało się do szkoły

Rys. 6. Skutki nadużywania nowych technologii cyfrowych przez respondentów z podziałem na poziom edukacyjny, na którym uczą się badani (%).

Źródło: Badania własne.

lub w ogóle do niej nie chodziło. Tyle samo chodziło do szkoły, ale byli oni w niej niewyspani i zaniedbywali swoje obowiązki. Natomiast 12% respondentów ocenia, że w wyniku nadużywania nowych technologii cyfrowych przynajmniej kilka razy w tygodniu zaniedbuje swoje obowiązki domowe. W ramach omawianych skutków nadużywania internetu stwierdzono istotne statystycznie różnice pomiędzy dziewczętami i chłopcami. Dotyczyły one:

- zaniedbywania swoich obowiązków szkolnych z powodu nadużywania nowych technologii cyfrowych, dziewczęta rzadziej niż chłopcy zaniedbywały te obowiązki (62% dziewcząt i 54% chłopców nigdy nie zaniedbywało obowiązków w szkole),
- zaniedbywania swoich obowiązków domowych z powodu nadużywania nowych technologii cyfrowych, dziewczęta rzadziej niż chłopcy zaniedbywały te

obowiązki (58% dziewcząt i 51% chłopców nigdy nie zaniedbywało obowiązków domowych),

- opuszczania zajęć w szkole z powodu nadużywania nowych technologii cyfrowych, dziewczęta rzadziej niż chłopcy opuszczają zajęcia szkolne (69% dziewcząt i 60% chłopców nigdy nie opuszczało zajęć w szkole).

Ponadto stwierdzono istotne statystycznie różnice w obszarze spóźniania się do szkoły z powodu nadużywania nowych technologii cyfrowych między uczniami mieszkającymi w mieście i na wsi. To uczniowie mieszkający w mieście (58% nigdy nie odnotowało wymienionego skutku) częściej niż ich koledzy mieszkający na wsi (74% nigdy nie odnotowało wymienionego skutku) spóźniali się do szkoły.

Dodatkowo ustalono, że wraz ze wzrostem liczby punktów z testu IAT rośnie również częstotliwość odczuwania skutków nadużywania nowych technologii cyfrowych przez respondentów. Istnieje statystycznie istotna zależność pomiędzy częstotliwością odczuwania przez respondenta wszystkich wymienionych skutków a uzyskanym przez niego wynikiem ogólnym z testu IAT. Ustalono, że zależności te są dodatnie o umiarkowanej sile (za wyjątkiem skutków: spóźniania się do szkoły i niechodzenia do szkoły, gdzie zależności są słabe).

Podsumowanie

Świat sieci dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim nie jest oderwany od świata ich pełnosprawnych rówieśników. Równie intensywnie eksploatują oni przestrzeń online w poszukiwaniu doznań i rozrywki. Coraz częściej spędzanie czasu w internecie jest dla nich codziennością, poligonem doświadczeń życiowych czy rekompensatą niedostatków.

Prezentowany projekt wypełnił lukę w badaniach nad zjawiskiem problemowego korzystania z internetu w populacji uczniów – niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim. Obszar podjętych badań był istotny nie tylko ze względu na charakterystykę korzystania z sieci przez dzieci i młodzież niepełnosprawną intelektualnie, ale również dlatego, że daje podstawy do przygotowania oraz wdrożenia oddziaływań edukacyjnych i profilaktycznych w tej grupie odbiorców nowych mediów.

Z badań wynika, że uczniowie niepełnosprawni intelektualnie w stopniu lekkim bez względu na poziom kształcenia, w którym uczestniczą (podstawowy i ponadpodstawowy), są aktywnymi użytkownikami sieci. Prawie co drugi badany dysfunkcjonalnie korzysta z internetu; z czego co

szósty – wykazuje symptomy uzależnienia od sieci, a co czwarty – jest zagrożony tym zjawiskiem.

Ustalono, że w wyniku nadużywania sieci badani uczniowie spóźniają się do szkoły lub w ogóle do niej nie idą. Ci z kolei, którzy biorą udział w procesie edukacji, są niewyspani i trudno jest im aktywnie uczestniczyć w zajęciach szkolnych. Dodatkowo respondenci dostrzegają związek pomiędzy oddaniem się bezgranicznemu życiu online a zaniedbywaniem przez nich obowiązków szkolnych i domowych.

Przypisy

- ¹ Pojęcie „problemowe korzystanie z internetu” stosowane jest zamiennie z takimi pojęciami, jak: nałogowe korzystanie z internetu, problematyczne korzystanie z sieci czy wreszcie uzależnienie od internetu. Na bazie zmian zaproponowanych w zakresie hazardu w klasyfikacji DSM-5 coraz częściej dla określenia opisywanego zjawiska używa się terminu zaburzenia korzystania z internetu lub tzw. uzależnienie od internetu (Habrata, 2016).
- ² W klasyfikacji DSM-5 oraz ICD-11 nie uwzględniono problemowego korzystania z internetu jako uzależnienia behawioralnego przede wszystkim z powodu braku zgody naukowców w zakresie definicji pojęcia, właściwości metod oceny zaburzenia oraz zbyt szerokiego zakresu e-czynności, które mogą być potencjalnie uzależniające. Natomiast już w DSM-5 wskazano na potencjalne zaburzenie jednej z aktywności online, tj. zaburzenie grania w gry komputerowe, a w ICD-11 wprowadzono to zaburzenie jako jednostkę chorobową (APA, 2013; ICD-11, 2018).
- ³ W ramach prezentowanych badań realizowano również badanie rodziców uczniów biorących udział w projekcie. Badania te były realizowane w formie papierowej.
- ⁴ Analizie poddano odpowiedzi respondentów o największej częstotliwości występowania, tj. często (kilka razy w tygodniu) oraz zawsze (codziennie lub prawie codziennie).

Bibliografia

- APA, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). American Psychiatric Publishing, 2013.
- Habrata B., „Koncepcje teoretyczne i pozycja nozologiczna tak zwanych nałogów behawioralnych” (w:) Zaburzenia uprawiania hazardu i inne tak zwane nałogi behawioralne, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2016.
- ICD-11, (2018). WHO. <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
- Jenaro C., Flores N., Cruz M., Pérez M.C., Vega V. & Torres V.A., „Internet and cell phone usage patterns among young adults with intellectual disabilities”, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 31(2), 259-272, 2018.
- Krzyżak-Szymańska E., „Uzależnienia technologiczne wśród dzieci i młodzieży. Teoria, profilaktyka, terapia – wybrane zagadnienia”, Impuls, Warszawa 2018.
- Makaruk K., Włodarczyk J. & Skonecka P., „Problematyczne używanie internetu przez dzieci”, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2019.
- Seale J. & Chadwick D., „How does risk mediate the ability of adolescents and adults with intellectual and developmental disabilities to live a normal life by using the Internet?”, *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1), 2017.
- Young K., „Diagnoza kliniczna klientów uzależnionych od Internetu (w:) Uzależnienie od Internetu. Profilaktyka, diagnoza, terapia. Poradnik dla terapeutów i lekarzy”, Fundacja Dolce Vita, 2017.